

ויש מי שכתב נפקותא בשאלה זו; האם יש להכשיר סוכה בשבת שבתוך החג, על ידי העמדת ארבעה קונדיסין על תל גבוה עשרה [ומסכך על גביהם], משום 'מיגו דהויא דופן לענין שבת הויא דופן לענין סוכה' (כדלהלן ז) – שזה שייך רק אם אומרים 'גוד אסיק' בתל, אבל אם אין אומרים 'גוד אסיק' אין שייך לומר דהויא דופן לענין שבת (עפ"י הר צבי להלן ז).

זשאינה גבוהה עשרה טפחים. מנלן...' גם לרבא שאמר בהוצים היורדים פחות מעשרה דירה סרוחה היא, ולכאורה סברה היא ואין צריך לימוד על כך, גם לפי זה מקשה מנין שגובה המחיצות צריכות להיות עשרה טפחים, כאשר הסכך מוגבה מהדפנות ואינה דירה סרוחה (וכדתנן טז.).
[ובדעת הרמב"ם נראה שטעם 'דירה סרוחה' אינה פוסלת את הסוכה אלא שאסרו חכמים לישב בה לכתחילה. ולשיטתו מיושב היטב שהקשו כאן על שיעור הסוכה מעיקר דין תורה] (מפרשים. וע"ע מרומי שדה ה: אבני נזר או"ח תסח, ז).

'ארון תשעה וכפורת טפה הרי כאן עשרה, וכתבי ונועדתי לך שם ודברתי אתך מעל הכפרת. ותניא ר' יוסי אומר מעולם לא ירדה שכינה למטה...' הריטב"א הביא מהירושלמי גזרה שוה; כתוב כאן ונועדתי לך שם ודברתי, ונאמר להלן כי מן השמים דברתי עמכם – מה דיבור להלן רשות אחרת, אף כאן רשות אחרת.

ציונים ומראי מקומות

תוס' ד"ה והוצין. באור התירוץ שבסוף דבריהם – ע' חזון איש קמג, ד; גליונות קהלות יעקב.

'אם יש משפת חקק ולכותל ג' טפחים פסולה.' על קושית הראשונים מאי שנא סוכה משבת, ששם הדין שמוטר לטלטל בבית שחקק בו, אפילו החקק מרוחק מן הכותל – ע' במובא בשבת ז.

(ע"ב) תוס' ד"ה פחות. בישוב שיטת רש"י – ע' שפת אמת, גליונות קהלות יעקב, רשימות שיעורי הגרי"ד.

דף ה

באורים והערות

'מעולם לא ירדה שכינה למטה...' יש לפרש בדרך דרוש, על דרך אמרם הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים, הכל צפוי והרשות נתונה. כלומר מעשי האדם ומעלליו נתונים ביד האדם ואין השכינה מתערבת בהם. **'ולא עלו משה ואליהו למרום'** – כלומר, אף על פי שעלו לרקיע, לא נתהפך טבעם כמלאכים [כמו שאמרו המלאכים על משה 'מה לילוד אשה ביננו'. וכן אליהו עדיין היה מצוי בישיבת חז"ל בצורת איש] (מהר"ץ חיות. וע' 'הערות במסכת סוכה, וצ"ב).

– אין עירוב תחומים בין 'שמים' ל'ארץ' כלל; אין אפשרות לשום נברא, אפילו הגדול והקדוש ביותר,

להגיע אל המדרגה הרוחנית הנקראת 'שמים'. ואף על פי כן יש נקודת מגע ביניהם, כמו שאמרו 'אישתרבוני אשתרבב כסא עד עשרה ונקט ביה' – משה רבינו בשעת מתן תורה אחז בכסא הכבוד. וזוהי בחינת קבלת התורה, בה מתחברים שמים וארץ.

ויש בחינה של קבלת-תורה תמידית, והיא דורשת מדרגה רוחנית גבוהה. כי אמנם הקב"ה רחוק בתכלית הריחוק להשגת השכל, אבל קרוב הוא בתכלית הקירוב – להשגת הלב. על השגת השכל אמרו 'במופלא ממך בל תדרוש', ואולם למידות האדם אין גבול; אין גבול לאפשרות העלייה במעלות רוחניות ובפרט במדת החסד, שבה מתדמים אליו יתב'. על ידי אהבה ודבקות זוכים להתקרבות גדולה, לקבלת-תורה תמידית, בהכרה מלאה שהיא תורת ה' ממש, כמשל שאמרו במדרש (שמות רבה מא, ג) על כי ה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה – לבן העשיר שחשק לטעום מחתיכה שהיתה בתוך פי אביו, ועל שהיה מחבבו נתן לו מתוך פיו.

ומה שאמרו שאפילו משה ואלהו לא יכלו לעלות אלא עד למטה מעשרה היינו בבחינת ההשגה, ומה שאמרו 'אישתרבב כסא עד עשרה ונקט ביה' היינו שכסא הכבוד הוא בחינת הדבקות הנפשית, ואם אוחז בזה הרי זוכה לבחינת 'שמים' שמורידם ה' גם לתוך עולמנו השפל. הדבקות הזאת מאחדת את כל הניגודים ומקרבת את הקצוות. בחינה זו היא נקודת המגע בין שמים וארץ הנ"ל (עפ"י מכתב מאלהו ח"ד עמ' 47 ואילך, ע"ש בהרחבה ובה"ג עמ' 64).

ע"ע מי השלוח ח"ב לקוטי הש"ס.

'כל הכלים שעשה משה נתנה בהן תורה מדת ארכן ומדת רחבן ומדת קומתן...' פירוש, כל הכלים שנאמרה בהן מדה, ניתנה המדה לאורך ולרוחב ולקומה מלבד הכפורת, אבל ישנם כלים שלא נתנה בהן תורה מדה כלל, כגון הכיור והמנורה (עפ"י רא"ה; הערות במסכת סוכה).

'ציץ דומה כמין טס... וכתוב עליו ב' שיטין יו"ד ה"א מלמעלה וקדש למ"ד מלמטה. ואמר רבי אליעזר בר' יוסי: אני ראיתיו ברומי וכתוב עליו קדש לה' בשיטה אחת.' יש מפרשים זה למעלה מזה ממש. ויש מפרשים שם השם בשורה עליונה בסופה, ו'קדש ל' למטה בצד ימין, ובכך ניתן לקרוא יפה 'קדש לה' (וכן נקטו התוס' והרא"ה כאן).

יש מי שפירש טעם הדבר שלא נכתב כסדר הרגיל הקריאה מלמעלה למטה, מפני ששמות השבטים היו כתובים על החשן כנגד הלב, והיתה הכוונה לקרוא מלמטה למעלה: ראובן שמעון... קדש לה' [כמו שכתוב קדש ישראל לה'] – לכך נכתב קדש ל' למטה ושם השם למעלה. [וכדרך כתיבת המלאך לבלשאצר לרבי יוחנן בסנהדרין כב] (עפ"י רש"ש).

ויש מפרשים שם השם בראש שורה תחתונה [ופירוש 'למעלה' – ראשון לקריאה], ו'קדש ל' בסוף שורה עליונה [וזוהו 'למטה' – לפי שהוא מאוחר לקריאה] (ע' בתוס' רא"ה ש כאן; ספר הישר לרבנו תם שצג; רשב"א ריטב"א ומאירי שבת סג; רבנו בחיי תצוה כה, לו).

וגרסת הרמב"ם (כלי המקדש ט, א): 'קדש' מלמטה 'לה' מלמעלה (וכ"ה בירושלמי יומא ד, א). והוסיף: אם כתבו בשיטה אחת – כשר, ופעמים כתבוהו בשיטה אחת.

על אפשרות מחלוקות חכמים בהלכה, בדברים שיש עליהם מסורת ומנהג ידוע – ע' בספר מכתב מאלהו ח"ד עמ' 57–56. וע' במאירי שבת שם.

ובספר אוצר המלך (לר"צ הכהן, דף טו) כתב שלתנא קמא אין להוכיח מהציץ שראה רבי אליעזר, שמה נעשה על פי בית דין טועים, כמו שמצינו בכמה מקומות שחששו לב"ד טועים.

(ע"ב) 'זאימא כאפי דבר יוכני... כאפי דציפרתא דזוטר טובא'. נקט פנים של עופות, כי סבר המקשה שהכרובים היינו עופות, ויותר מסתבר ללמוד מפני הכרובים הכתובים בסמוך לכפורת, מללמוד מפני אדם. ומתקן, לא מסברא למד מפני אדם אלא מגזרה שוה פני פני. ושוב מקשה, אף בגזרה שוה יש ללמוד מפני הכרובים? ומתקן: אכן למד משם, כי כרוב היינו צורת אדם (מרומי שדה).

זנילף מפנים של מעלה...' פירוש: מלאכים, כדמיון שהם מתדמים בו, בעלי פרצוף וקומה (הרא"ה). ע"ע במובא בע"ז מג:).

זמאי כרוב אמר רבי אבהו: כרביא, שכן בבבל קורין לינוקא רביא' – כי נער ישראל ואוהבהו (והשע
יא,א). (בעל הטורים תרומה כה, יח).

זממאי דחללה עשרה בר מסככה אימא בהדי סככה? – אלא מבית עולמים גמר'. לא חזר בו מעצם הילפותא הקודמת שלא ירדה שכינה למטה מעשרה, אלא שמשם אין ללמוד על חלל עשרה רק למדנו משם של מעלה מגובה י' נחשבת רשות אחרת [גם אם אין בחללה י', כגון בית שאין תוכו עשרה וקריו משלימו לעשרה – מעליו הוא 'רשות היחיד'], אבל להיות תוכה רשות אחרת אין לנו (עפ"י מהרש"א).

'... סככים בכנפיהם על הכפרת קרייה רחמנא סככה למעלה מעשרה'. יש להקשות מכאן על דברי האומרים (ע' רמ"א לבוש וט"ז תרלה, א) שאין לעשות הסכך קודם הדפנות, כי סכך ללא דפנות אינו קרוי 'סכך' [ואחר כך כשעושה הדפנות הרי זה 'מן העשוי' והתורה אמרה **תעשה**]. ומשמע מדבריהם שהוא דין תורה. והלא כאן מבואר שלמדים 'סככה' מכרובים לסוכה, הרי שיש שם 'סכך' אף בלא מחיצות, דומיא דכרובים. וצריך לדחוק ולומר שאמנם שם 'סכך' עליו ללא דפנות אבל אין זה סכך של 'דירה', וזהו דין מסוים הנצרך בסוכה. ועדיין צריך עיון (עפ"י 'הערות במסכת סוכה').

ויש לפרש באופן אחר; אמנם שם 'סכך' עליו גם ללא דפנות אך כיון שהסכך הוא עיקר הסוכה, שעל שמו היא קרויה כן (כמו שכתב רש"י ריש המסכת. וערש"י יב. ד"ה כשרין ש'תעשה' דקרא אסכך קאי) א"כ כשאמרה תורה לעשות הסוכה למדנו שהסוכה נעשית בעשיית הסכך, וכשעושה את הסכך תחילה הלא אין כאן סוכה כשרה מאחר ואין בה דפנות, ואינה מתכשרת אלא אחר כך, לא בשעת עשיית הסכך.

'שיעורין חציצין ומחיצין הלכה למשה מסיני'. ישנם דברים נוספים שהם הלכה אלא ששלשה אלו שמעם השומע וגרסם כסדר ששמע (עפ"י רש"י לד.).

'כל הפסוק הזה לשיעורין נאמר... ארץ שכל שיעוריה כזיתים...' רש"י מפרש שזהו שבחה של ארץ ישראל שהכתוב משתבח בה, שגם בדברי תורה צריכים לשער בפירותיה. ויש שהוסיפו שמשערים לפי גודל הפירות של פירות ארץ ישראל דוקא (עפ"י רש"י להלן ושפת אמת).

ואולם ממשנת כלים (יז,ז-ח) משמע לכאורה שמשערים בבינוני שבכלל המדינות. וכתב בשפת אמת שלפי המסקנא שהכתוב הזה אינו אלא אסמכתא, משערים בכל הפירות ולא דוקא בפירות ארץ ישראל.

ענינים וטעמים

'מעולם לא ירדה שכינה למטה... שנאמר השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם...' – ... אכן מה שהציב השי"ת בעולם הזה גוון הנראה שהארץ נתן לבני אדם – שהבחירה הפשית ביד האדם, הוא כדי שיקראו הפעולות הטובות על שם האדם והאדם יקבל שכר בעזבו עניני עולם הזה ויכיר שלה' הארץ ומלואה. ואם היה זאת בהתגלות [שהכל נעשה בידי שמים] לא היה נקרא 'יגיע כפך'.

ועל זה רומזת מצות סוכה שהוא בחג האסיף, באספך את מעשיך מן השדה, וכיון שיש לו כל רכושו בביתו, יכול חלילה לומר כוחי ועוצם ידי עשה לי כל החיל הזה, לכן צוה השי"ת צא מדירת קבע ושב בדירת עראי – שיחזיר כל רכושו להשי"ת ויכיר שהשי"ת נתן לו הכל ויצא מקביעות שכלו ותפיסתו ולא יסתיר דעתו בהטובה, לאמר שבפעולותיו באו לו כל הטובות, רק ישב בדירת עראי, היינו שיתופף בצל השי"ת כענין שכתוב טוב לשבת על פנת גג.

ולכן סוכה למטה מעשרה פסולה, מפני ששם ההסתרה ביותר, ששם נדמה לגמרי שידי האדם שולטות, כי זה הסתיר השי"ת במכוון שיהיה מקום לעבודת הברואים, ושם נקרא והארץ נתן לבני אדם, אף שבאמת גם שם לה' הארץ ומלואה כי הוא על ימים יסדה. אכן זה הוא רצון השי"ת, להסתיר אורו שיהיה מקום לפעולות אדם.

וגם למעלה מעשרים ג"כ פסול, כי שם הוא למעלה לגמרי מתפיסת האדם, ורק מעשרה עד עשרים... וכן סכך מחובר, כל עוד שלא שלטה בו יד האדם ולא היה עדיין ברשותו, גם כן פסול, כי זה הוא מצות סוכה, שמה שברשות האדם ימסור להשי"ת ויוציאו מרשותו, שבתפיסתו נקרא זאת 'דירת קבע', רק ימסרנו להשי"ת שבתפיסתו נקרא זאת 'דירת עראי' שהוא אין לו כלום בתפיסתו רק ה' נותן לו כח לעשות חיל בכל רגע. אכן באמת זה הוא הקביעות האמיתית, שמתחסה בצל השי"ת תמיד ונמשך תמיד אחר רצונו ית' (מי השלוח ח"ב לקוטי הש"ס).

'והכתיב מאחז פני כסא פרשז עליו עננו, ואמר רבי תנחום מלמד שפירש ש-די מזיו שכינתו ועננו עליו – למטה מעשרה, מכל מקום מאחז פני כסא כתיב? – אישתרבוני אישתרבב ליה כסא עד עשרה ונקט ביה' –

זה הענין נמצא בכללות ישראל, לאחר שעושים תשובה בימים נוראים והתשובה מגעת עד כסא הכבוד (כאמרם ז"ל בסוף יומא), יורדת על ידי כך הארה מזיו כסא כבודו וסוככת ומגנת עלינו, כאשר הגידו חכמים שחל שם שמים על הסוכה. ולכן צריכה הסוכה להיות למעלה מעשרה. וזהו 'אישתרבוני אישתרבב כסא עד עשרה' (עפ"י שפת אמת לסוכות תרמ"ד).

'כרובים שלישי הבית הן עומדין' –

כל מי שיודע פרק בטעם העמוק של שיעורי תורה ושל שיעורי חז"ל מבין הוא את מהותו של שיעור שלישי בכל מקום שימצאהו; שלישי הוא מיעוט, אך המיעוט הגדול ביותר שישנו ושלגביו עדיין רוב כנגדו. החלק השביעי, שתות, חומש, רבע – מיעוטים הם אך יש מיעוטים שלמעלה מהם בגודלם. החצי – כבר אינו מיעוטו של הדבר ואין לגביו רוב כנגדו. מהותו של שיעור שלישי הוא זה שאמרת: נשאר השלישי מיעוט של כל הדבר שהוא שלישי, אבל כבר הגיע עד גבול העליון של מיעוט שיש לגביו עוד רוב פי שניים...

ולכן ניתנה סברא להיאמר: בהשגת קדושה עליונה לא בן אדם ולא חיות וכרובים יכולים להשיג לעולם אלא מיעוט של כל הקדושה שישנה במרומי מרום. ולכן בקודש הקודשים, מקום עיקר השכינה בתחתונים, שקדושתה האמיתית בעליונים, נושאי השכינה בגדר מיעוט יישארו, ומי יעז ומי יהיין להשיג קדושה יותר ממיעוט. אלא שככל כוחו של השואף לקדושה, להתרומם אליה ולהשיגה, יתרומם ושיג. כדוגמא וכמטרה יהיו לפני בני אדם הכרובים, שמיעוטו של קודש הקודשים הם בגובהם, אך המיעוט הגדול ביותר, והוא השליש. אם לא עד כדי כך יתרוממו הכרובים אינם מסוגלים להכין דירה לשכינה בעולם התחתון ואין השכינה יורדת למטה'.
(מתוך עלה יונה עמ' שסו)

דף ו

'היה לבוש כליו... עד שישהה בכדי אכילת פרס, פת חטין ולא פת שעורין, מיסב ואוכל בליפתן.
יש אומרים ששיעור אכילת פרס לפי פת חטים אינו אמור אלא בבית המנוגע, אבל בשאר כל אכילות שבתורה, מצוות או איסורין, משערים ב'כדי אכילת פרס' של אותו המין שאוכל (ע' מגן אברהם פא סק"ב ופרי מגדים ומשנ"ב שם; מנחת חינוך שיג,ה; תורת חסד לב, ועוד).
ואולם מדברי הפוסקים שקבעו זמן אכילת פרס בדקות (ע' במובא בכריתות יג בפירוט) נראה שנקטו שלעולם משערים לפי אכילת פת חטים, מיסב ואוכל בליפתן (וכ"מ בחזון איש או"ח סוס"י לט. וכן הוכיח הגר"ר בנגיס ח"ב ו בספר דברי דוד סא,א). וע"ע בענין זה במובא ביומא פ.
ומכל מקום לענין בית המנוגע ששיערו בפת חטים, נראה שהוא הדין אם אכל שאר דברים, לעולם משערים בחטים שהרי כך לי אם אכל אם לא אכל כלום.

'כל כלי בעלי בתים שיעורן כרמונים. ההלכה הו נאמרה בכלי [אפילו הוא מיוחד למשקים] שתשמישו הולך ונפחת על ידי הנקב ומך ערכו בעיני בני אדם אבל עדיין משתמשים בו – בזה השיעור הוא כרמון, אבל דבר שנפסד תשמישו לגמרי בנקב מועט – טהור. וכן דבר שתשמישו מרובה ונאות אחרי שניקב כרימון – עדיין הוא טמא (עפ"י חזון איש כלים כג,ח).

'אלא הלכתא נינהו וקרא אסמכתא בעלמא הוא. הרמב"ם (בהקדמה לפירוש המשנה) פרש מאמר זה שאין לשיעורים עיקר (= שורש ומקור בתורה) ללמוד אותם ממנו בדרך סברה, ואין להם רמז בכל התורה, אבל נסמך הענין לזה הפסוק לסימן כדי שיהא ידוע ונוכר, ואינו מענין הכתוב. וכתב שכן הוא ענין ה'אסמכתא' בכל מקום שיזכירוהו.

ואולם הריטב"א (בראש השנה טז.) הביא שיש מפרשים ענין האסמכתאות שחכמינו ז"ל תלו תקנתם בפסוק לסימן בעלמא, אולם התורה לא כיוונה לכוונה זו [וכנראה כוונתו לפירוש זה של הרמב"ם. 'עלה יונה'.
וע"ע בספר הכוזרי ג,עג]. וחלק על כך הריטב"א בתוקף: 'חס ושלום, ישתקע הדבר ולא ייאמר, שדברי מינות הם'. ופרש שם ענין האסמכתאות, שהדין כבר נרמז בתורה שבכתב אלא שהתורה לא הטילה זאת כחיוב, ומסרה הדבר לחכמים לקבעו כחיוב אם ירצו. (וכן יש להוכיח מדברי התוס' בחגיגה יח. – ע' במש"כ שם יז: וע"ע באר הגולה למהר"ל א; משך חכמה שופטים יז,יא).

[וראה באסופת 'עלה יונה' (לגר"י מרצבך. עמ' קא ואילך) שהראה (עפ"י שיטות הריטב"א, השל"ה והמהר"ל) שלשה מיני אסמכתא: